

עדכן
אסטרטגי

כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי

פורסם לראשונה | ינואר 2023

צה"ל כנכס לאומי לישראל

אביב כוכבי

כתב העת **עדן אסטרטגי** – כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי שפיט ומוכר על ידי הות"ת למודל התקצוב, מופץ בכל רבעון ומיועד להעשיר ולאתגר את השיח המחקרי והציבורי במנעד הנושאים הקשורים לביטחון לאומי בהקשרו הרחב ביותר. לצד המיקוד בישראל ובמזרח התיכון, נכללים בכתב העת גם מאמרים העוסקים בסוגיות ביטחון לאומי בזירה הבינלאומית. הדגש בכתב העת הוא על מאמרים מחקריים ואקדמיים באופיים, אך לצידם נכללים בכתב העת גם מאמרי מדיניות, סקירות אקדמיות, ביקורת ספרים ובמות שיח בהשתתפות מומחים.

המאמרים המופיעים ב**עדן** נכתבים על ידי חוקרי המכון ואורחיו, והדעות המובעות בהם הן של המחברים בלבד.

יו"ר המערכת

פרופ' מנואל טרכטנברג

עורך ראשי

פרופ' קובי מיכאל

עורכת

ד"ר גליה לינדנשטראוס

עורכת משנה

ד"ר ג'ודי רוזן

רכז המערכת

ד"ר אורי ורטמן

חברי המערכת

פרופ' דימה אדמסקי

פרופ' אבי בן צבי

פרופ' איתן גלבוע

פרופ' עזר גת

פרופ' תמר הרמן

פרופ' אייל זיסר

פרופ' בני מילר

פרופ' אביתר מתניה

פרופ' אשר ססר

פרופ' איתמר רבינוביץ'

ד"ר יואל גוז'נסקי

ד"ר ענת קורץ

השגריר אפרים הלוי

עריכת לשון: מירה ילין

עיצוב גרפי: מיכל סמוקובץ ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב

עיצוב לוגו: b-way digital

דפוס: אורניב ר. בע"מ

המכון למחקרי ביטחון לאומי (חל"צ)

רח' חיים לבנון 40, ת"ד 39950, תל-אביב 6997556

טל': 03-6400400, פקס: 03-7447590, דוא"ל: sa-editors@inss.org.il

עדן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית

© כל הזכויות שמורות

ISSN Printed version: 0793-8950

ISSN Online version: 2789-9519

דבר העורכים

מאמרו של הרמטכ"ל רב־אלוף אביב כוכבי מסכם ומשקף את משנתו בנוגע לנכסיותו של צה"ל ליחידים, לחברה, למדינה ולכלכלה הישראלית. במאמר מתייחס הרמטכ"ל בהרחבה לנושא ומבקש לבסס את הטיעון המרכזי בנוגע לנכסיותו של צה"ל במשנה סדורה ומנומקת, המניחה את התשתית לטיעון מרכזי נוסף והוא ההכרח בשימור המודל הקיים של הצבא ושל גיוס החובה. הרמטכ"ל אינו מתייחס במאמרו זה להיבטים רבים אחרים הקשורים לצבא, לאופן תפקודו, למעמדו בעיני החברה הישראלית וליחסי הדרג הצבאי עם הדרג המדיני, וגם לא להיבטים דוקטרינריים או אופרטיביים. יהיו מי שיבקרו את המאמר בשל ההתמקדות בפן אחד והצגתו באופן מובלט ואולי אפילו בסוג של האדרה, מבלי לאזנו גם בביקורת עצמית.

מהמאמר עולה שהרמטכ"ל ער לליקויים שקיימים בצה"ל ולחובתו של הצבא כארגון לומד לתחקר, להפיק לקחים, ליישם ולהשתנות בהתאם, והוא אף מתייחס לחובה הזו בגוף המאמר. מערכת כתב העת 'עדכן אסטרטגי' רואה חשיבות רבה בהתייחסותו של הרמטכ"ל להיבטים שאליהם בחר להתייחס, אשר יש בהם להבנתנו כדי להוסיף נדבך לשיח ציבורי הכרחי בנוגע לצבא, למודל הגיוס וליחסי צבא־חברה בישראל. אנחנו בטוחים שהמאמר יעורר שיח כזה, ואפילו שיח ביקורתי, בימים ובעידן שבהם נשמעות יותר הסתייגויות לגבי תקפותו של מודל הגיוס הקיים ונחיצותו והצעות לעבור למודל של צבא מקצועי, ומתקיים שיח פוליטי ערני ונוקב לגבי עתידו של חוק הגיוס בהתייחס לאוכלוסייה החרדית. טענות הרמטכ"ל לגבי תרומת הצבא ליחידים גם מעלות שאלות נוקבות לגבי ההשלכות על אלה שהצבא אינו מגייס. משנת הרמטכ"ל בהקשר זה ראויה לשיח ציבורי מקיף, וזה חלק מייעודו של כתב העת.

פרופ' קובי מיכאל — עורך ראשי
ד"ר גליה לינדנשטראוס — עורכת

תוכנית ניצנים

צה"ל כנכס לאומי לישראל

אביב כוכבי

מאמרו של הרמטכ"ל רב־אלוף אביב כוכבי קורא להתבוננות מקיפה על מקומו של צה"ל במדינה, לא רק כנכס לביטחון אלא כמאיץ לאומי־חברתי, תרבותי וכלכלי. לצה"ל יש חלק בהיותה של ישראל מדינה משגשגת ומתקדמת.

המאמר טוען שצה"ל משמש למעשה "חדר כושר אישי" למתגייסים, המפתחים במהלך שירותם מגוון מיומנויות וכישורים הנדרשים במאה ה־21, והוא גם "חדר כושר לאומי" המחזק את המרקם החברתי ואת הסולידריות ומעודד צמיחה כלכלית. כפועל יוצא מכך, עם שחרורם חוזרים החיילים והחיילות לחברה שממנה באו כשהם מצוידים בכישורים ובמיומנויות שרכשו בעת שירותם הצבאי, ובעלי תחושת ביטחון עצמי ומסוגלות. המאמר מתאר גם כיצד מקבלת מדינת ישראל עם שחרורם מצה"ל אזרחים מודעים יותר לשונות חברתית, מגובשים יותר ובעלי תחושת שייכות גבוהה יותר לקהילה, לחברה ולמדינה. כן מתואר כיצד מתפתחות התעשייה והכלכלה בישראל בתוך מערכת גומלין צבאית־אזרחית, באופן המשפיע על כלכלה משגשגת ומתפתחת.

המאמר מבקש אם כך לראות בצה"ל ארגון שתרומו לחברה חורגת באופן ניכר מייעודו הביטחוני; ארגון שתרומתו לפיתוח האישי, החברתי והלאומי יוצאת דופן והוא מעניק הזדמנות שחובה להמשיך לטפח אותה.

מילות מפתח: צה"ל, יחסי צבא־חברה, גיוס חובה, ביטחון לאומי, ביטחון כלכלי, ביטחון חברתי.

מבוא

לפני שנים אחדות קיבלתי מכתב מחייל בשם אדיר, וכך הוא כתב לי:

לאין ערוך לתהליכי הלמידה הפנימיים בצה"ל, הנדרש להיות קשוב לזוויות המבט המתחלפות של עשרות אלפי המתגייסים החדשים ומשפחותיהם. גיוס החובה מחייב את צה"ל לקיים בתוכו למידה מתמדת ולסגל שינויים ושיפורים כל העת.

ייעודו המרכזי של צה"ל הוא להגן על המדינה, על אזרחיה, על ריבונותה, ולאפשר לה לממש את יעדיה. אולם הלכה למעשה יש לצה"ל תרומה בעוד שני מישורים, אכנה אותם "חדר כושר אישי" ו"חדר כושר לאומי".

במהלך שירותם הצבאי בכלל ובשירות הקרבי בפרט, עוברים החיילים מסע התפתחות ופיתוח אישי שבמהלכו הם לומדים, מתנסים, צומחים ומגלים בעצמם עוצמות וכישורים חדשים.

כישורים ומיומנויות – "חדר כושר אישי"

במהלך שירותם הצבאי בכלל ובשירות הקרבי בפרט, עוברים החיילים **מסע התפתחות ופיתוח אישי** שבמהלכו הם לומדים, מתנסים, צומחים ומגלים בעצמם עוצמות וכישורים חדשים. הם מפתחים בשירות הצבאי את כושר ההסתגלות שלהם, את המשימתיות, את המשמעת העצמית, את היכולת לפעול במצבי לחץ, את היוזמה והיצירתיות, את היכולת לעבוד בצוות ואת היכולת החשובה כל כך – לקבל את האחר. הם מפתחים את האחריות האישית ואת האחריות לחיי אדם, ורבים מהם שהופכים למפקדים מפתחים יכולות מנהיגות וניהול. כל אלו מביאים אותם לסיום שירותם עם מטען נכבד של ביטחון עצמי ותחושת מסוגלות. "שרירים" אלו הולכים ומתחזקים במהלך השירות הצבאי, ובמובן זה צה"ל הוא חדר כושר אישי המפתח כישורים מקצועיים ומיומנויות מנטליות וחברתיות.

ניקח למשל את **כושר ההסתגלות**. החייל או החיילת נדרשים להתגייס לצה"ל, להיקלט ביחידה חדשה ולפגוש מפקדים חדשים. הם משובצים למחלקות או צוותים, עוברים הכשרה מקצועית ולרוב משובצים פעם נוספת ליחידות חדשות. בהמשך הם צפויים לעבור תחנות נוספות רבות. מעברים אלו מפתחים את היכולת להסתגל למחלקה החדשה, לסגל מפקדים חדש ולתפקיד חדש. דוגמה אחרת היא המשמעת הכללית והמשמעת העצמית. חייל שנדרש לעבור מדי יום מסדר בוקר, להשתתף באימון כושר גופני ובהמשך היום לבצע עשרות משימות בלוחות זמנים מוגדרים הוא חייל שמפתח משמעת ארגונית ומשמעת עצמית. חייל שמנווט וקרוב לשעת היעד לסיום הניווט צריך לעשות כל מאמץ לעמוד בזמנים, או להודות בטעות ולדווח היכן הוא נמצא.

שמי אדיר מתל אביב, התגייסתי במרץ 2014 ושוחררתי לאחר שירות מלא כלוחם ומפקד בחטיבת גולני, גדוד 13. שירותי אופיין בהכשרת לוחם, לוחם בגדוד, הכשרת פיקוד, שלושה תפקידים פיקודיים בהכשרת הלוחמים ובגדוד הלוחם [...] לאחר השחרור (שלוש שנים עברו) אני מבין את משמעות השירות לחיי האישיים. ראשית, הגדלת מרחב האפשרויות והיכולות שלי. כחייל קרבי שמתחיל מסלול, סיומו נראה כמעט בלתי אפשרי. אך לאורך הדרך ועם סרגל המאמצים הנבנה, אתה מבין שהדבר ניתן ואנו יכולים למצוא את יכולותינו, הפיזית והנפשית, הרבה מעבר למצופה. כמובן שאחד הדברים המחזקים הינו הגנת המולדת ועל ביתך ושמידה על חבריך הלוחמים. בהמשך, כשהתודעה מתרחבת וכשהפכתי למפקד האחריות גדלה, ולשמור ולהוביל חיילים מיומם הראשון עד לסיום הכשרתם הינו הדבר המספק ביותר. הרגשתי גאווה עצומה, גם לעצמי וגם כלפי הלוחמים החדשים. במהלך התקופה למדתי אחריות מה היא, אחווה, שמירה על האחר, אותנטיות, אסרטיביות ותעוזה רבה. הדברים הנ"ל תרמו לי משמעותית לאחר הצבא. הרחבתי אופקים וייצגתי את ישראל בשליחות של הסוכנות היהודית בארה"ב. הפכתי עצמאי בעולם הנדל"ן וביצעתי עשרות עסקאות מוצלחות מול אנשי מפתח בחברות הייטק מהמובילות בארץ. שירותי הצבאי גרם לי לקיצור דרך בהרגשת הבגרות והיכולת שלי, כלפי פנים וכמובן כלפי חוץ. התחלתי להתנדב בעמותת Make a wish ויזמתי טורניר כדורגל לחברות הייטק אשר גייסו כ-350 אלף ש"ח לתרומות, וכיום אני מכהן בדירקטוריון העמותה.

המכתב של אדיר מבטא את הלך הרוח של רבים מהמשרתים, ואני חש אותו במפגשים עם משוחררי צה"ל ובני משפחותיהם. רובם ככולם מבינים כי השירות הצבאי משמעותו נכס לחיים.

צה"ל הוא צבא מתפתח מתקדם ומתחדש, היונק מעוצמותיה של החברה בישראל וממיטב האנשים הבאים בשורותיו מדי שנה. איכות האנשים המתחדשת תורמת

טייסת, בצוללת, באימונים, בהפקת מודיעין ובכל סוגי התפקידים, בפרט בשירות המבצעי. החיילים חווים לא פעם לחצים מקצועיים, חברתיים או מנטליים, והם מפתחים כישורים להתמודד עימם. חיילי המודיעין המשרתים בתא התקיפה מזהים מטרת אויב בזמן אמת, ונדרשים לדיוק ומהירות. האחריות שמוטלת עליהם אינה דומה לדבר שהם חוו בעבר.

אצל קצינות ומפקדים האתגרים כפולים ומכופלים, והם חווים התנסויות ותהליך למידה שאין שני להם. עבורם צה"ל הוא בית ספר מעשי להתמודדות עם מצבי לחץ ואימון לקבלת החלטות בתנאים תובעניים.

הכישורים שאדם מפתח בשירותו הצבאי הם חלק מ"מיומנויות המאה ה-21". במערכת החינוך שוררת הסכמה כי יש לפתח בקרב הלומדים כישורי פרט חיוניים, כדי לפתח את רמת התעסוקתיות ולעודד השתלבות מיטבית בחברה ובעולם העבודה של המאה ה-21. מחקרים רבים העוסקים בנושא בוחנים מהן התכונות הנדרשות להצלחה בעת הזאת בחברה ובשוק העבודה, ומחלקים אותן לשלוש משפחות: כישורים הקשורים ליכולות חשיבה מעמיקות; כישורים הקשורים להתמצאות בטכנולוגיות חדשות; והחלק החשוב ביותר: כישורי חיים הנדרשים להתנהלות אישית ובין-אישית, הכוללים עבודת צוות, שיתופי פעולה, למידה עצמית, גמישות מחשבתית, כושר הסתגלות מהיר וחוסן נפשי, הכלת השונה ומודעות אתית ומוסרית.

לדוגמה, אם בעבר תפקידי לוחמים בטנק נתפסו כתפקידים המפתחים כישורים צבאיים בלבד, הרי כיום אנו מבינים כי הם מפתחים גם כישורים "אזרחיים" חשובים, כגון היכולת לעבוד בצוות. הטנקיסטים רוכשים את היכולת לעבוד בשיתוף פעולה כשהם תלויים זה בזה ופועלים בהכלה ובסובלנות כלפי השונים מהם, וכן מפתחים מיומנויות בין-אישיות החשובות לתפקודו של אדם בוגר.

אריק שמידט, שהיה מנכ"ל גוגל, עסק שנים רבות ביזמות ובטכנולוגיה. בספר המפורסם Start-up Nation מאת שאול זינגר ודן סינור הוא מצוטט כמי שאומר: "מפקד הטנק הישראלי אשר נלחם בחזית הסורית הוא מנהל ההנדסה הטוב בעולם. מפקדי הטנקים הם הטובים ביותר מבצעית ומתמקצעים בפרטים הקטנים ביותר. האמירה הזו מבוססת על עשרים שנות ניסיון – לעבוד עימם ולהתבונן בהם".

דוגמה נוספת היא תפקידי איסוף, עיבוד ומחקר מודיעיני. אלו תפקידים שמפתחים יכולות חשובות כמו עיבוד והכלת מידע רב, הסקת מסקנות מהירות ומדויקות, בחירה מהירה בין עיקר לטפל ומעבר בין תחומי ידע ובין מאפייני תפקוד משתנים. התבוננות על

כך גם חייל שנדרש לשפר בזמנו האישי את תוצאותיו בבוחן הכושר, כתנאי להישארות בצוות או בקבוצה. אלו דוגמאות יום-יומיות לאופן שבו המשמעת האישית מתפתחת.

שוו בנפשכם כמה פעמים ביום נדרשים החייל והחיילת ל**יזום ולהפגין חשיבה יצירתית** כשהתכנון משתבש, כשהזדמנות נוצרת. לא פעם, היותו של החייל איש מקצוע בתחומו ביחידה מחייב אותו לאלתר פתרונות ולהשיג תוצאות בתחומו.

יכולת חשובה נוספת שצה"ל מפתח אצל חייליו היא **היכולת לעבוד בצוות**, לרבות היכולת **לחיות ולפעול במרקם חברתי משותף ולקבל את האחר**.

מרבית החיילים בצה"ל נפגשים עם אנשים שונים מהם בדעותיהם, בסגנונם, בתפיסת עולמם. הם לומדים להכיר אוכלוסיות חדשות, לומדים להתפשר ולוותר זה לזה, לומדים למצוא פתרונות יחד, לחלוק משאבים, לשאת בנטל משותף ולנהל יחסים בין-אישיים. הם חייבים לפעול יחד, מפני שהצלחתם תלויה גם בשותפים האחרים שעימם הם עובדים. אנשי מחלקה לוחמת, צוות פיתוח תוכנה או צוות לוחמה אלקטרונית תלויים זה בזה בכל שגרת חייהם לאורך השירות – מניקיון החדר המשותף ועד לביצוע המשימה בשיתוף פעולה. אין עוד מוסד שבגיל צעיר כל כך מפקיד אחריות אישית רבה כל כך בידי אנשיו, ומאפשר להם להביא את עצמם לידי ביטוי. יתרה מזאת, במקצועות רבים בצה"ל מוטלת על החיילים **אחריות לחיי אדם**. לנהל מטווח, לנהל תרגיל כיתה באש חיה, לחמש כלי מלחמה בפצצות ולהתקיין בצורה נכונה או "להפליל" כראוי את המטרה שבעוד זמן קצר תותקף – אלו דוגמאות לאחריות לחיי אדם. בהזדמנות מיוחדת ראיתי מקרוב את בתי ששירתה כמדריכת צניחה, וברגע אחד בלתי נשכח התבוננתי בה בעת שמימשה את אחריותה לחיי אדם. הבטתי בה בודקת עשרים צונחים זה אחר זה, מוודאת שהחבל מונח כראוי ומקפידה לשחרר אותו לפני הקפיצה מבלי שייתפס. המחשבה הבלתי נמנעת הייתה: איזו אחריות כבדה מוטלת על צעירה בת עשרים. איפה יש עוד התנסות כזו בגיל כזה? כמוה חיילות וחיילים רבים. כמעט בכל פעולה יש הוראות מקצועיות ושיקולי בטיחות, ובכל שילוח למשימת נהיגה, בתיאום שטחי אש ובטיפול באחזקה של כלי רכב, מטוס או ספינה מתפתח אצל החיילות והחיילים חוש המקצועיות והאחריות.

אם לא די בכך, פעמים רבות המשימות מבוצעות בתנאי לחץ. המטלות רבות, הזמן דוחק, האתגרים בכל יום אינם דומים לאתגרים של אתמול! כל אלה יוצרים לחץ שאיתו על החיילות והחיילים לדעת להתמודד. זה נכון לתעסוקה המבצעית בגבולות, בפעולתה של

במסלול חייהם האזרחי. היטיב לתאר זאת במכתבו אדיר, וכמוהו משתחררים בכל שנה אלפים רבים.

ההזדמנות שצה"ל מעניק לחייליו לפקד ולהנהיג היא נכס אישי, אשר מעצים את האנשים ומקנה להם תחושת ביטחון ומסוגלות ומייצר להם תנאי פתיחה טובים בהרבה במסלול חייהם האזרחי.

ממד נוסף של חדר הכושר האישי מושג באמצעות ההזדמנות השנייה הניתנת לחיילות ולחיילים אחרי סיום לימודיהם במערכת החינוך. "מועד ב' החברתי" שקיים בצה"ל נותן הזדמנות שווה לכולם. בשערי הכניסה לצבא נכנסים כמובן גם נערים ונערות שחוו קשיים, אכזבות ותחושה של חוסר מיצוי לפני השירות. צה"ל אומר להם: לא משנה מאין באתם ומה הרקע שלכם, אנחנו מאפשרים לכם בחירת אפשרויות רחבה, וכל שנדרש מכם הוא להוכיח את עצמכם. נלמד אתכם, נחנך אתכם, נטמיע בכם נורמות של משימתיות וערכים ונספק לכם תנאים להצליח ולהצטיין. תלמיד בינוני או נער עם עבר פלילי שנשר מבית הספר או מהפנימייה יכול להשאיר את עברו מאחוריו ולהפוך למפקד מוביל. אלפי חיילים וחיילות ניצלו את ההזדמנויות שצה"ל נתן להם וסללו לעצמם דרך חדשה עד כדי גיבוש זהות חדשה. במקרים קיצוניים היו אלו חיילים שטרם השירות היו מעורבים בפשע או נשרו מכל מסגרת אפשרית. בטקס מצטייני הנשיא לפני כשנה נאם מפקד סירת בצה"ל. בגיל 14 נפתח נגדו התיק הפלילי הראשון ובגיל 17 הוא נשלח לכלא. עשור לאחר מכן, בזכות צה"ל הוא מצטיין נשיא המדינה, אבל חשוב מכך – הוא מפקד סירת. כמוהו יש רבים נוספים. אלפי חיילים נכנסים בשערי בסיס 'חוות השומר', שהוא המרחב החינוכי של צה"ל להזדמנות שנייה. כל אחד עם הסיפור הייחודי שלו, וכולם מקבלים הזדמנויות וכלים כדי לשנות את מסלול חייהם ולשרת שירות מלא, מעצים ובעל משמעות. ליותר ממאה חיילים בשנה האחרונה נמחק הרישום הפלילי והם יצאו לחיים האזרחיים ברגל ימין, עם ידע, ניסיון וקשרים חברתיים המאפשרים להם להשתלב כשווים במסלולי הלימודים השונים ובשוק התעסוקה. אך לא רק הנערה או הנער עם העבר הפלילי זוכים להזדמנות שנייה. חיילים רבים מגלים את עצמם לעצמם ומגלים על עצמם תכונות ויכולות שלא באו עד כה לידי ביטוי במסגרות החינוך המסורתיות. המסגרת הצבאית גורמת לחיילים ולמפקדים רבים להוציא מעצמם יותר ולגלות על עצמם תכונות חדשות, שמסגרות החינוך

התפקידים בצבא דרך פריזמת כישורי חיים מלמדת כי רבים מהם מעניקים למי שממלאים אותם כלים לחיים ומדגימה עד כמה צה"ל הוא חדר כושר אישי, המפתח ומעצים יכולות אישיות.

לא פלא שכל אלו מביאים את החיילים אל סיום שירותם כשהם מצוידים בביטחון עצמי רב יותר וברמת מסוגלות אישית גבוהה יותר. אדם הוא תבנית החוויות שפגש, המהמורות שעליהן התגבר, היכולות שגילה בעצמו, החברים שפגש בדרך, המטען הערכי שספג, ההצלחות שאסף וההישגים שצבר. את כל אלו החיילים המשוחררים לוקחים איתם אל הפרק הבא במסע חייהם כשהם עתירי ידע ויכולת, מנוסים יותר ומסוגלים ליותר. "מתקן" נוסף ומרכזי בחדר הכושר האישי הוא **המנהיגות**: ההזדמנות להנהיג – להוביל אחרים לביצוע משימות. בכל רגע נתון יש בצה"ל עשרות אלפי מפקדות ומפקדים אשר צוברים ניסיון פיקודי ומנהיגותי. הם נדרשים להניע אנשים לביצוע משימות בשגרה ובפעילות המבצעית, ולומדים כיצד להוביל אותם נוכח קשיים ואתגרים. הניסיון שהם רוכשים בהנעת פקודיהם הוא ניסיון שלא יסולא בפז, ואין לו אח ורע בכל העולם. הם לומדים ומפתחים בעצמם את יכולת ההקשבה, טיפוח המוטיבציה והטיפול באנשים, יכולת תכנון וביצוע, יצירת אמון וקשר אישי, יכולת להסביר ולהתמודד עם אתגרים, עמידה מול קבוצה, ניהול צוות, גיבוש צוות וניהול משברים.

בזמן שבמקום אחר בעולם לומדים מנהיגות באופן תאורטי או מקימים סדנה בת שבועיים במנהיגות מעשית, בצה"ל עשרות אלפי מפקדים ומפקדות מתנסים בכך בכל יום ובכל שעה במשך שנה, שנתיים או יותר. המנהיגים הצעירים רוכשים את הכלים להניע את פקודיהם, מתנסים כחברים בצוות הפיקוד של היחידה, המקביל לצוות הנהלה, וכשותפים בקבלת ההחלטות הם לומדים לתכנן ולממש תהליכים. במקרים לא מעטים מפקדים צעירים נדרשים לפקד על בני גילם. בנסיבות אלו הם לא יכולים לממש רק את הסמכות, ועליהם לפתח את כושר המנהיגות במיטבו – רתימה ולא פקודה, שכנוע ולא הנחיה.

ראשונה בעוצמתה היא לעולם חוויית הפיקוד המבצעי והקרבי. זו מחייבת רמה גבוהה ביותר של מקצועיות, כושר קבלת החלטות, יצירת אמון והזדהות, תפקוד תחת לחץ וכושר התאמה והסתגלות. זוהי חוויה מעצבת שמשפיעה על כל מפקד לוחם לכל אורך חייו. ההזדמנות שצה"ל מעניק לחייליו לפקד ולהנהיג היא נכס אישי, אשר מעצים את האנשים ומקנה להם תחושת ביטחון ומסוגלות ומייצר להם תנאי פתיחה טובים בהרבה

עם ביטחון עצמי, בעלי נכונות להתמודד עם קשיים, להעז ולזוז, וכל אלו משפיעים על תרבות העבודה, על היזמות, על הקשרים החברתיים ועל החדשנות במדינת ישראל.

גם להתנסות הרחבה בתפקידי פיקוד ומנהיגות שונים יש השלכה ישירה על החברה: המפקדים המשתחררים מצה"ל הופכים להיות חלק משכבת המנהיגות האזרחית ברשויות ובארגונים ציבוריים, והם משביחים את איכות הניהול והמוסדות.

יותר מכך, להזדמנות השנייה שצה"ל מעניק לאלו שלא התבלטו במערכת החינוך, נשרו ממנה או הידרדרו להתנהגות לא נורמטיבית יש משמעות רבה בצמצום מעגלי השוליים של החברה בישראל.

אי אפשר להפריז בהשפעה של חדר הכושר האישי ושל פיתוח הפרט על החברה הישראלית, ואי אפשר לדמין את החברה כפי שאנו מכירים אותה כיום ללא התהליכים האלו. מדינה שהנוער שלה מתבגר, מתעצב ורוכש כישורים חיוניים בצה"ל היא מדינה שבהתמדה מוזרקת לה אנרגיה רעננה בדמות אנשים עם ביטחון עצמי, תחושת מסוגלות ויכולות הובלה ומנהיגות.

הגברת הסולידריות סולידריות חברתית

צה"ל לא צריך להיות כור היתוך. צה"ל צריך להיות מרכז של אחדות, והוא אכן כזה. השירות הצבאי מפגיש בין אוכלוסיות מגוונות מרקעים שונים, וככזה הוא מטשטש את הגבולות הקיימים במדינה בין אוכלוסיות שונות. פעמים רבות הוא מפגיש לראשונה חיילים משכונות שונות באותה עיר ממש. הוא מפגיש בין אוכלוסיות שלא הכירו זו את זו, מפיג את הניכור, יוצר היכרות ומטפח את הרעות. במובן זה צה"ל הוא מנגנון ליצירת לכידות חברתית שאין לה אח ורע בעולם. בעידן הנוכחי, כאשר בכל העולם זרות וקיטוב בין אוכלוסיות הולכים ומעמיקים, צה"ל ומדינת ישראל נהנים מנכס ייחודי.

קיטוב וניכור חברתי מתפוגגים במחלקה בגולני, בספינה או בחמ"ל המודיעין. בכל יחידה צבאית משרתים חיילים מאוכלוסיות שונות ומרקעים שונים, והם פועלים יחד למען המשימה המשותפת. היחסים הבין-אישיים במרחב הזה מצריכים לא פעם התמודדות עם אנשים שונים מאוד בדעותיהם, בסגנונם ובתפיסת עולמם. הגיוון שהמשרתים בצה"ל פוגשים יוצר חשיפה, היכרות, הבנה ויכולת לקבל את האחר. אין עדות בבטן הספינה או בטנק, אין מגזרים באוהל הפלוגה ובמחסן הלוגיסטי ואין שבטים בטור לוחמים המתגנב לבצע מעצר. מי שלחם לאורך שלוש שנים כשלצידו חברים מכל חלקי העם, מי שתפקד במדור או בענף עם חיילות וחיילים

המסורתיות חושפות פחות: יחסי אנוש, יוזמה, תושייה, אומץ ומנהיגות.

וכך התלמיד עם הציונים הבינוניים מתגלה כמפקד כריזמטי שגורם לאנשים ללכת אחריו, הנערה שחשבה שאינה מוכשרת דיה מפצחת כיום סוגיות טכנולוגיות מורכבות, והנער שלא האמין בעצמו מצליח לסיים מסע כומתה קשה וממושך ולהתגבר על קשיי המסלול.

גם בשדרת הפיקוד הבכירה בצה"ל אפשר למצוא מפקדים שלא היו התלמידים המצטיינים בכיתה, אבל המערכת הצבאית גילתה אותם והם גילו את עצמם. התגלו אצלם תכונות של אומץ, קור רוח, איתנות וחוסן אישי, ומעל הכול – מנהיגות. אלו תכונות שטופחו והתחזקו במעלה הדרך ואפשרו להם להפוך למפקדים שהם היום.

צה"ל אם כן הוא חדר כושר אישי המפתח אצל החיילים יכולות ומיומנויות רבות: משמעת ארגונית ומשמעת עצמית, תפקוד בלחץ, יחסי אנוש ועבודת צוות, יוזמה ותושייה, קבלת החלטות בכלל, קבלת החלטות בתנאי לחץ, כושר הסתגלות, משימתיות, וכאמור, מעל הכול כושר ניהול, פיקוד ומנהיגות. חדר הכושר האישי כולל גם מתן הזדמנות שנייה, וכן הזדמנות לפרט לגלות את עצמו ועל עצמו יכולות ותכונות שלא הכיר, שהן חשובות ומרכזיות לעצמו ולחברה.

זהו חדר כושר המעצים את הפרט ומקנה לו תחושת מסוגלות עצמית וביטחון עצמי. מסיבות אלו, עשרות אלפי החיילות והחיילים שמשתחררים מצה"ל בכל שנה בהכרח גם משפיעים על החברה כולה.

"חדר כושר לאומי"

התרומה של צה"ל לחברה ולמדינה היא עצומה וכוללת מספר מרכיבים:

- הקניית כישורים אישיים והעצמת הפרט;
- הגברת הסולידריות החברתית;
- חיזוק הסולידריות הלאומית;
- מאיץ למשק ולכלכלה.

האצת כישורי הפרט

לפיתוח ולהעצמה האישית שעוברים החיילים והחיילות בצה"ל יש השלכה רחבה וישירה על החברה הישראלית. היא מקבלת את משוחררי צה"ל אחרי שעברו למידה והתנסות מעצימות כבוגרי "בית הספר הלאומי לכישורי חיים". האתגרים והניסיון שצוברים חיילים ומפקדים בצבא, ההישגים שהשיגו, היכולות להוביל משימות ולהפגין מנהיגות מעצימים כאמור את תחושת המסוגלות האישית, זוקפים את קומתם וטבועים בהם גם בצאתם משערי הצבא. החברה והמדינה מקבלות אנשים

הסולידריות מתבטאת גם בתפקיד שצה"ל ממלא במצבי משבר ואסונות. יחידות צה"ל מתייצבות בשלג כבד כדי לפנות כבישים ולסייע לאזרחים, או כדי לכבות שריפות יער. כשפרצה מגפת הקורונה הגיעו יחידות צה"ל לסייע לרשויות בניהול מאמץ המלונות, בבתי אבות, בחלוקת אוכל בערים מרכזיות, בהקמת מרכזי מידע לאומי, בבדיקות הרפואיות ובהקמת מפקדה ייעודית כדוגמת מפקדת 'אלון'. כל חייל וחיילת שמשתתפים בכל אלו מרגישים שייכות רבה יותר לצה"ל ולמדינה, אך לא פחות הם חשים גם שהמדינה שייכת להם יותר.

מנוע צמיחה כלכלי

הביטחון, הכלכלה והחברה בישראל שזורים זה בזה. בתוך כך צה"ל מהווה מנוע צמיחה משמעותי ובעל תרומה גדולה ביותר למשק ולכלכלה: צה"ל מהווה מפעל הכשרות לאומי; צה"ל מהווה מאיץ לתעשיות הביטחוניות; צה"ל מחזק את הפריפריה; צה"ל מעודד חדשנות בישראל.

צה"ל מהווה מפעל הכשרות לאומי – נוסף על העצמת הפרט במגוון כישורים ויכולות, צה"ל מקיים הלכה למעשה מפעל הכשרות לאומי למגוון מקצועות, ובכך מהווה את מרכז הפיתוח הגדול במדינה. בשיטה של הכשרות קצרות ואיכותיות המותאמת לקצב הלימוד בעידן הנוכחי מכשיר צה"ל את חייליו למאות מקצועות חיוניים בישראל. צה"ל מכשיר מדי שנה אלפי מהנדסים, טכנאים והנדסאים, בוגרי מקצועות סייבר ודיגיטל, תוכניתנים, מנתחי נתונים, נהגים, אנשי חימוש ואחזקה, ועוד ועוד. כל אלו מהם המשתחררים מצה"ל משתלבים בקלות בשוק התעסוקה. הם מצטרפים כעובדים מנוסים, וברוב המקרים מביאים נורמות ואיכות שלמדו בצבא. הדבר מקבל משנה תוקף בהיבט של כוח האדם הטכנולוגי האיכותי המשתחרר מצה"ל לאחר הכשרה וצבירת ניסיון רב, ולאור היותו של מגזר ההייטק קטר המושך את המשק (56 אחוזים מהיצוא של מדינת ישראל מיוחסים לחברות ההייטק, 15 אחוזים מהתוצר בישראל מיוצרים על ידי חברות ההייטק, 40 אחוזים משווי החברות במדד תל אביב 35 משויכים לחברות ההייטק). מנהלים רבים בתחום ההייטק בישראל מציינים פעם אחר פעם את מה שהם גם אמרו לנו בפורום מטכ"ל: "לא יכולנו לקיים הייטק בלי צה"ל" (עדי תאני, מנכ"לית פייסבוק ישראל).

היטיב לתאר זאת שלמה דוברת (כיום איש עסקים, שותף ומייסד קרן הון סיכון) שהיה בעבר יו"ר ועדת דוברת לרפורמה בחינוך בישראל, שאמר:

מכל המגזרים, מי שזכה לפקד על אוכלוסיות מגוונות כל כך – אינו יכול שלא לפתח הבנה, קבלה, סובלנות וחיבה כלפי כולם.

יותר מכך, השירות המשותף יוצר רשתות חברתיות מגוונות והטרזוגניות הן במרחב הפיזי והן במרחב הדיגיטלי, ממש בניגוד למציאות החיצונית המקוטבת. החברות שנוצרת "מתחת לאלונקה" נמשכת גם בשירות המילואים, ופעמים רבות זו חברות לכל החיים. רבים מהקשרים החברתיים נשמרים וחלקם מתרחבים. רבים מהמשרתים בצה"ל מטיילים ביחד, אחרי השירות לומדים ביחד, לפעמים אפילו עובדים ביחד, ועם השנים גם המעגלים המשפחתיים מצטרפים ומתחברים. כל אלו מזריקים לשורשי המרקם החברתי במדינת ישראל חברות, סובלנות, מתינות וחוסן, ומהווים תופעה ייחודית שמחזקת את הסולידריות החברתית.

סולידריות לאומית

לצד הסולידריות החברתית, השירות בצה"ל מחזק את הקשר בין החיילות והחיילים למדינה. חיילים התורמים לצה"ל הם חיילים ואזרחים טובים יותר, מחוברים יותר לעמם ולארצם. החיילות והחיילים בצה"ל לומדים וחווים דרך המשקפיים של תפקידם את חלקם ואת תרומתם למדינה. הם מצדיעים לדגל פעמים אין ספור לאורך השירות, והם שרים במהלך השירות את 'התקווה' יותר פעמים מכלל שמונה-עשרה שנות חייהם. הם לומדים מורשת קרב, פוגשים מפקדים, פצועים ומשפחות שכולות ששכלו את יקיריהן למען המדינה. החיילים משרתים במקומות שחדשים להם ויחידות צה"ל מטיילות בשבילי הארץ ובאתריה, ולרבים מהחיילים זו הפעם הראשונה במקום. הם מכירים את הארץ דרך מסלול שירותם ומסלול הטיול. עשרות אלפי חיילות וחיילים מבקרים בכל שנה בירושלים ומגיעים לביקור בכותל או בכנסת, לפעמים לראשונה בחייהם. משלב הטיירות ולאורך השירות כולו צה"ל מחבר את חייליו למורשת העם, לצה"ל ולמדינה, ומחזק את הסיפור המשותף של כולנו. "אני נשבע", קוראים כל החיילים ומסכמים בשתי מילים את הווייתור על הפרטי לעומת הלאומי. זהו רגע מכונן שהופך לגשר בין הפרטי ללאומי, בין החיילים למדינה. אצל חיילים המשרתים בצה"ל מתחזקת תחושת השייכות. הם מרגישים שייכים למחלקה, לצוות, ליחידה ולצה"ל, וגוברת אצלם השייכות למדינת ישראל.

עצם השירות למען המדינה מגביר אצל החיילים והחיילות את ההזדהות: שירתי ב..., שירתי את..., נלחמתי עבור..., הייתי שם בשביל... – ולכן **אני שייך יותר למדינה, והמדינה שייכת לי יותר.**

מספר היחידות העוסקות בטכנולוגיה בצה"ל ומספר החיילים בהן הולך וגדל. התוצאה הינה התרחבות השוק הפרטי ליתרון ישראלי איכותי בכל התחומים: ברחפנים, בינה מלאכותית, רכבים אוטונומיים וסייבר. לא ניתן להפריז בחשיבות היקפי אזור טכנולוגיות אלו לאזרחות, חיסכון בעלויות ההכשרה של המדינה ותשלום נדיב של מיסי החברות המצליחות לקופת המדינה.

אמירה זו מקבלת משנה תוקף בהינתן העובדה ש-25 אחוזים ממס הכנסה במדינת ישראל משולמים על ידי הייטקיסטים (נתוני שנת 2020).

כך ובאמצעות ממשקים נוספים משמש צה"ל קטר לתעשיות בישראל, להייטק הישראלי ולמשק כולו.

צה"ל מעודד ומפתח תרבות של חדשנות – אחדות מן העוצמות המרכזיות של המשק הישראלי הן החדשנות, היוזמה ויכולת ההשתנות המאפיינות אותו. צה"ל הוא ארגון דינמי, מתפתח ומתחדש, עם תרבות של השתנות ואימוץ טכנולוגיות מתקדמות בקצב מהיר. כזה הוא צה"ל וכך הוא גם נתפס בעולם – כצבא וכארגון יעיל, רלוונטי וחדשני.

חדשנות קיימת בצה"ל במקומות רבים: בזרועות, באגפים ובפיקודים, ביחידות השדה ובמטה. קצב הפיתוח של שיטות לחימה, יכולות ואמצעי מודיעין, אמצעי לחימה, יכולות למידה ועוד הוא מהגבוהים בעולם. התרבות והאווירה בצה"ל מעודדים שינוי, התאמה והשתנות הן ברמה הטקטית והן ברמה הבכירה, בסוגיות מבצעיות ובסוגיות מנהלתיות. זוהי תרבות שמחלחלת לכל הרמות והיא הולכת ומתבססת בעוצמה בשנים האחרונות.

הצורך לחדש ולהשתנות על מנת להיות מותאמים לשינויים בזירות הלחימה, לשינויים במתארי האיומים ולשינויים הגלובליים, תוך מציאת מענה לאתגרים השונים, מוטמע אצל רבים מהמשרתים בצה"ל לאורך שירותם, ועם צאתם לחיים האזרחיים הם מביאים את החדשנות הזאת לסביבת פעולתם, בין במגזר הפרטי ובין במגזר הציבורי.

צה"ל מחזק את הפריפריה – צה"ל נמצא בתהליך מתמשך של מעבר לנגב. יותר משליש מצה"ל כבר נמצא בנגב באופן שמחזק את האזור ויוצר אקוסיסטם כלכלי, חברתי, תרבותי ותעסוקתי. המעבר לנגב טומן בחובו ערך כפול ומכופל לחברה ולצה"ל. המעבר נושא עימו רוח של השתנות והתחדשות לצה"ל, יחד עם הזדמנות לחזק את הנגב ואת הקהילה. צה"ל כבר מימש צעדים רבים בכיוון זה: העברה של בסיסי חיל האוויר, אגפי

מדינת ישראל הפכה למובילה עולמית בתעשיית ההייטק. יתרה מזו, ההייטק הפך להיות מנוע צמיחה אדיר עבור הכלכלה הישראלית. בליבת התהליך עומד כוח האדם הטכנולוגי שמביא עימו יכולת ליצור חדשנות אמיתית בכל עת. הגורם המכריע שמאפשר את היתרון האיכותי הזה הינו צה"ל, שהפך להיות המוסד המכשיר המרכזי לכוח אדם בישראל. השירות הצבאי בכלל והיחידות הטכנולוגיות בפרט מכשירות לחתירה לחדשנות ולמצוינות טכנולוגית, לחשיבה מחוץ לקופסה ולניסיון יוצא דופן כבר בגיל צעיר מאוד.

צה"ל מהווה מאיץ לתעשיות הביטחוניות – המציאות

הביטחונית המאתגרת והדרישה שצה"ל מציב לעצמו להשתנות, להשתכלל ולהתפתח, מהווים מאיץ לפיתוח התעשיות הביטחוניות בישראל. לאורך שנים, הקשר בין צה"ל והתעשיות הביטחוניות האיץ וקידם תהליכי פיתוח וייצור בקצב מהיר יותר ואיכותי יותר ביחס לכל מדינה אחרת. ברמה המוסדית צה"ל הוא הקרקע שעליה צומחות התעשיות הביטחוניות בישראל. צה"ל הוא אבי הצורך בטכנולוגיות המפותחות בתעשיות הביטחוניות, ובמקרים רבים הוא המחולל של הפיתוחים ושותף מלא לתהליך. נוסף על כך, צה"ל רוכש אמצעי לחימה ומערכות אחרות מן התעשיות הביטחוניות, ובכך הוא מספק להן תו תקן עולמי ליצוא המוצרים הביטחוניים.

התעשיות הביטחוניות נהנות מפרי הפיתוח המשותף עם צה"ל ומהרכש שהוא מבצע, אשר נאמד בהיקף של יותר מ-12 מיליארד ש"ב בשנה ומהווה מאיץ ליצוא מוצרים איכותיים לשוקי העולם. בפועל שיעור היצוא של התעשיות הביטחוניות הישראליות עומד על יותר מ-70 אחוזים ביחס להיקף המכירות הכולל (מהשיעורים הגבוהים בעולם). מעבר לכך, קרוב לשליש מהתעשיות שאליהן מופנה הרכש מצה"ל ממוקמות בפריפריה, והן מעסיקות מעל 80 אלף עובדים בתעסוקה ישירה ועקיפה. לדוגמה, פרויקט פיתוח וייצור הטנקים (מרכבה) והנגמ"שים (נמר ואיתן) של צה"ל מקושר לכ-200 חברות ומפעלים המפרנסים עשרת אלפים בתי אב בכל רחבי המדינה. לא רק זאת, פרויקטי הפיתוח והייצור הצה"ליים מהווים כר נרחב לפיתוחים טכנולוגיים בשוק האזרחי (Dual Use). אהרון אהרון, לשעבר מנכ"ל הרשות לחדשנות והמנכ"ל הישראלי הראשון של "אפל ישראל" אמר בעבר:

מאפשרת לחברות השונות להשקיע כספים ולחתום על חוזים, לספק את הגז הדרוש למשק המקומי ולאפשר יצוא רווחי למדינה. מערכת 'כיפת ברזל', המהווה הישג טכנולוגי בקנה מידה עולמי והיסטורי, מעניקה הגנה וביטחון לאזרחי המדינה, אבל גם מספקת 'תעודת ביטוח' שמאפשרת להמשיך לבנות ולפתח את הכלכלה ואת התעשייה (ובכלל זה השקעות ומפעלים של חברות ישראליות וזרות). יותר מכך, יקרה ככל שהייתה, ההשקעה התקציבית ב'כיפת ברזל' החזירה את עצמה עשרות מונים. בנק ישראל קבע זאת גם הוא:

"בהיתן שיישובים רבים מלבד אשדוד סבלו מאיום הרקטות, אנו מסיקים אפוא כי התועלת של מערכת 'כיפת ברזל' גבוהה מעלויותיה (מתוך מחקר 'לוחמה אפקטיבית בטרור: רקטות, כיפת ברזל ושוק הדיור הישראלי', בנק ישראל, מארס 2019).

בכל המבצעים ברצועת עזה יירטה מערכת כיפת ברזל רקטות רבות מאוד שכוונו ליישובי מדינת ישראל. מלבד ההגנה והשמירה על חיי אדם, נחסכו לקופת המדינה תשלומים בהיקף של מאות מיליוני שקלים עבור פיצויים על פגיעה ברכוש. היקפי החיסכון עולים עשרות מונים על עלות המיירטים. במבצע שומר החומות, לדוגמה, היקף החיסכון נאמד בכחצי מיליארד ש"ח. מחיר הביטחון גבוה והעלויות הנדרשות להשקעה בצה"ל עצומות, אך מעבר להגנה והביטחון שצה"ל מספק, **הוא מחזיר למשק את ההשקעה בריבית דריבית.**

טיפול האנשים – 'האדם יקר'

צה"ל מקבל לשורותיו את מיטב האנשים, ובזכותם הוא עומד במשימותיו בהצלחה. אך דווקא מסיבה זו אנחנו מחויבים למצות את כוח האדם בצה"ל באופן האיכותי ביותר, לשבץ את החיילים לתפקידים הנכונים ביותר ולטפל באנשים באופן המקצועי והאנושי ביותר.

על כן אנחנו מפתחים כל העת את נושא המנהיגות והטיפול באנשים, ומסיבה זו אנו משכללים את שיטות המיון, השיבוץ והקידום של המשרתים בצה"ל. טבענו את המושג 'האדם יקר' ולאורו אנחנו מטפלים בחיילים. אנחנו מניעים מהלכים מעמיקים של שינוי ושיפור בתהליכי ההכנה לצה"ל, בשכלול שיטות המיון, בשיבוץ למקצועות בכלל (ולמקצועות עבור נשים בפרט) ובהרחבת המסגרות לתחומים הטכנולוגיים.

אנחנו משפרים את הנגשת המידע למלש"ב, מגבירים את השקיפות ואת הנגשת המידע האישי, מהדקים את **החיבור לרשויות המקומיות** ומקיימים פעילות רבה המשלבת את ההורים ואת הקהילה בתהליך ההכנה לצה"ל. זאת ועוד, **שינוי ניכר מאוד מתרחש**

המודיעין והתקשוב וכמובן ההקמה של קריית ההדרכה. זהו מעבר שיגרום לרבים לעבור להתגורר בדרום, יאיץ פיתוח של חינוך, תרבות ותעשייה, ומעל הכול יאיץ את תעשיית ההייטק בדרום. כל אלו יחוללו צרכים בתחומי התעשייה המתקדמת ויובילו לשיתופי פעולה ולהאצה כלכלית. נוסף על כך, פינוי מחנות צה"ל משחרר עתודות קרקע נרחבות באזורי ביקוש, וניתן יהיה לנצל אותן באופן מיטבי לצרכים לאומיים.

תקציב הביטחון אינו נטל – תרומתו של צה"ל

לשגשוג ולצמיחתו של המשק הישראלי היא מהותית. בד בבד, לנוכח האיומים הרב-זירתיים והרב-ממדיים שעומדים מול צה"ל, ההוצאה הביטחונית בישראל גבוהה ביחס למדינות המפותחות (אם כי בשנתיים האחרונות נרשמה עלייה ניכרת בהוצאה הביטחונית במדינות המערב, ואף במדינות האזור). אף על פי כן, לאורך השנים חלקו היחסי של תקציב הביטחון פוחת, הן ביחס לתקציב המדינה והן ביחס לתוצר המקומי הגולמי, באמצעות מיצוי משאבים יעיל וניהוג וניווט אחראי של המטה הכללי.

לראיה, לפני ארבעה עשורים עמד שיעור תקציב הביטחון על יותר מ־30 אחוזים מכלל תקציב המדינה, לפני שלושה עשורים על יותר מ־20 אחוזים, וכיום הוא פחות מ־12 אחוזים בלבד. תהליך זה אפשר להסיט תקציבים לשירותים האזרחיים ובראשם לחינוך, לבריאות, לתחבורה ולרווחה. זאת ועוד, צה"ל נמצא בתהליך מתמיד של התייעלות פנימית במגוון תחומים, כגון התייעלות האנרגטית, מעבר לסימולטורים המדמים אימונים וחוסכים משאבים יקרים, ועוד. רק בחומש האחרון חסך צה"ל כ־10 מיליארד ש"ח – נתון שהופיע בדוח מבקר המדינה שפורסם בשנת 2022.

כשצה"ל מספק ביטחון – המשק צומח. יציבות

ביטחונית ורמת ביטחון נאותה תורמים לחיזוק מעמדה הכלכלי של מדינת ישראל. לרמת הביטחון שמייצר צה"ל יש השפעה רבה על מעמדנו הכלכלי הבינלאומי. חברות דירוג האשראי הבינלאומיות מייחסות חשיבות רבה ליציבות הביטחונית של מדינת ישראל, וחברת הדירוג S&P כבר קבעה ש"פעולות דירוג חיוביות עשויות לנבוע משיפור בסביבת הביטחון במזרח התיכון". כאשר הפעילות המבצעית מובילה ליציבות ביטחונית, חברות ועסקים משגשגים והשקעות מכל העולם זורמות למדינת ישראל. הכלכלה מרוויחה ואזרחי ישראל מרוויחים. דוגמאות יש למכביר, ובראשן חברות בינלאומיות אשר נוטעות את המרכזים שלהן בצפון ובדרום, למרות איום הטילים והרקטות. הן עושות זאת מתוך ידיעה שצה"ל ידע לספק הגנה ברמה גבוהה. היכולת של צה"ל להגן למשל על מרחב המים הכלכליים של מדינת ישראל

ביטחון עצמי גבוה יותר והן בשל היותו אמצעי לחיזוק המרקם החברתי ולהעצמת הסולידריות החברתית והלאומית, דרך חוויה ודרך השתתפות פעילה. יותר מכך, הביטחון וההגנה שצה"ל מספק מאפשרים צמיחה כלכלית, והפיתוחים הצבאיים שבהם צה"ל מתמקד מעודדים את התעשייה המקומית ומאיצים את הכלכלה ואת היצוא.

לסיכום:

- צה"ל מספק הגנה וביטחון;
- צה"ל מפתח ומעצים את הפרט;
- צה"ל מחזק את הסולידריות החברתית;
- צה"ל מסייע להתפתחות הכלכלית;
- צה"ל תורם לסולידריות הלאומית.

מכל הסיבות הללו צה"ל הוא נכס – ביטחוני, חברתי, כלכלי ולאומי. יש שורה ארוכה של סיבות להמשיך לדבוק בעיקרון של חובת הגיוס לצבא, ובראשן איכותו של צה"ל והביטחון שהוא מספק כפועל יוצא של איכות המשרתים בו, אך שורה ארוכה של נימוקים נוספים מחזקת את הטענה.

צה"ל הוא ארגון ענק (לא גדול אלא ענק) עם משימות רבות, ויש בו פערים ונושאים רבים שמחייבים שיפור מתמשך. צה"ל מפיק לקחים, קשוב לחברה הישראלית, לכלל הקולות וגם לביקורת, מודע לרוב לכשלים כאשר הם מתרחשים ולבעיות שנוצרות, והוא פועל באופן שיטתי כדי לטפל בהם ולהשתפר. בין התחומים שבהם צה"ל נדרש להמשיך להשתפר נמנים המשך מגמת ההתייעלות ומיצוי המשאבים. עם זאת, צה"ל הוא נכס ייחודי למדינת ישראל והוא אחת ההמצאות החשובות והמניבות ביותר של מדינת ישראל.

אלו המדברים על נטל הביטחון חייבים לראות את התמונה הכוללת. לא רק שצה"ל אינו נטל, צה"ל הוא נכס. צה"ל מאפשר חיים בטוחים במדינת ישראל, אשר ניצבת בפני אתגרים ואיומים צבאיים חסרי תקדים, צה"ל מחזק ומאיץ יכולות אישיות, צה"ל מחזק ומאיץ לכידות חברתית, סולידריות לאומית והתפתחות כלכלית. צה"ל מספק ביטחון לאומי וביטחון עצמי, ביטחון אישי, ביטחון חברתי וביטחון כלכלי. צה"ל הוא נכס – ביטחוני ולאומי.

רב־אלוף אביב כוכבי הוא ראש המטה הכללי ה־22 של צה"ל. שימש כסגן הרמטכ"ל, מפקד פיקוד הצפון, ראש אמ"ן, ראש חטיבת המבצעים באמ"ץ, מפקד אוגדת עזה, מפקד עוצבת האש ומפקד חטיבת הצנחנים.

בתהליכי המיין שלנו – יותר ויותר כלי הערכה מפותחים כדי למצות את כלל הכישורים, היכולות והכישורונות של הבאים בשערי הצבא. בין היתר הושוו תהליכי המיין לנשים ולגברים, ונעשה שימוש במידע רב יותר ובכלים מתקדמים של מיצוי מידע. צה"ל מצמצם או מבטל מקצועות ישנים ופותח חדשים. קיצצנו למשל אלפיים (!) פקידות והסבנו אותן למקצועות איכותיים, הוספנו מקצועות טכנולוגיים בכלל ולנשים בפרט, ואנו מאפשרים לכל מועמדת ומועמד לגיוס לקיים מבחנים חוזרים לשיפור הנתונים.

צה"ל גם פועל יחד עם מערכת החינוך בתוכניות מיוחדות בתחום הטכנולוגיה, ומגדיל מאוד את מספרם של תוכניות ומיזמים חשובים כדוגמת מיזם 'עתידי' לקידום טכנולוגיה בפריפריה, שנמצא בתהליך של הכפלה; תוכניות 'מגשימים' ו'ממריאות' – המרחיבות את יכולת הבחירה של נשים בתחום הטכנולוגיה והסייבר, ועוד מיזמים רבים.

יש שורה ארוכה של סיבות להמשיך לדבוק בעיקרון של חובת הגיוס לצבא, ובראשן איכותו של צה"ל והביטחון שהוא מספק כפועל יוצא של איכות המשרתים בו.

סיכום

המציאות הביטחונית שאיתה מתמודדת מדינת ישראל מורכבת ומאתגרת. צה"ל הוא עמוד השדרה של הביטחון. "וגורלה בידי כוחות הביטחון", כתב ביומנו דוד בן־גוריון ביום הקמת המדינה. צה"ל חייב להמשיך להתפתח, להשתכלל ולהצטייד במיטב האמצעים, אבל בראש ובראשונה צה"ל חייב את כוח האדם הטוב ביותר האפשרי בשירות החובה, בקבע ובמילואים. זהו סוד כוחו וזה מה שהפך אותו לאחד הצבאות הבולטים והמובילים בעולם. לשם כך צה"ל חייב להישאר צבא המתבסס על שירות החובה, שמתוכו ימשיכו לצמוח המפקדים ובעלי התפקידים המוכשרים והטובים ביותר.

אבל לצה"ל, כפי שתואר לאורך כל המאמר, יש השפעה החורגת מתפקידו הצבאי והביטחוני. כאמור, צה"ל מהווה מאיץ לפיתוח אישי, חברתי, תרבותי, כלכלי ולאומי – הוא מהווה "חדר כושר אישי" המקנה למשרתים בו כישורים חשובים ורלוונטיים למאה ה־21. צה"ל הוא "חדר כושר לאומי" – הן משום שכל הצעירים ששירתו בו יוצאים לחברה ולמשק כשהם מגובשים יותר ובעלי

ייעוד ומטרה, קול קורא

אפשרויות הפרסום

עדכן אסטרטגי מציע חמישה סוגי פרסומים:

“הבמה המחקרית” (The Research Forum) – מאמרים אקדמיים בהיקף של עד 8,000 מילים בעברית או 10,000 מילים באנגלית (כולל הערות ומקורות בסגנון APA7), בעלי אופי מחקרי ותיאורטי, במנעד רחב של נושאים הקשורים לביטחון לאומי. המאמרים עוברים שיפוט עיוור כפול (Double blind peer review). למאמרים יש להוסיף תקציר בהיקף של 100–120 מילים ורשימת מילות מפתח בהיקף של עד עשר מילים וביו קצר של הכותב/ת.

במת מדיניות (Policy Analysis) – מאמרים שעיקרם ניתוח מדיניות בהקשרים של ביטחון לאומי, בני 1,500 עד 3,000 מילה בעברית ועד 4,000 מילים באנגלית, ללא הערות שוליים ועם הפניה למקורות באמצעות קישורית (Hyperlink), ללא רשימת מקורות בסופו. כן ניתן יהיה לצרף רשימת מקורות מומלצים לקריאה בסוף המאמר. המאמרים יכללו תקציר בהיקף של 100–120 מילים ורשימת מילות מפתח בהיקף של עד עשר מילים.

“ביקורות ספרים” (Book Reviews) – במדור זה יכללו סקירות ספרים בתחומי העניין של ביטחון לאומי במנעד הרחב של התחום בהיקף של 800–1,500 מילים ועד 2,000 מילים באנגלית כולל מקורות (בסגנון APA7).

“במת שיח” (The Professional Forum) – שיח נושאי רב-משתתפים או ראיון עומק בהיקף של 2,000–3,000 מילים ועד 3,500 מילים באנגלית כולל מקורות (בסגנון APA7).

“סקירת ספרות” (Academic Survey) – סקירת ספרות מקצועית עדכנית בתחום ספציפי הקשור לביטחון לאומי בהיקף של 1,800–3,000 מילים בעברית ועד 4,000 מילים באנגלית, כולל מקורות ורשימת מקורות נוספים מומלצים לקריאה (סגנון APA7).

ד"ר קובי מיכאל, עורך **עדכן אסטרטגי**

עדכן אסטרטגי, כתב עת רב-תחומי לביטחון לאומי, סייבר ומודיעין, הוא כתב עת שפיט דו-לשוני (עברית ואנגלית) בהוצאת המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב. כתב העת מוכר על ידי הו"ת ומופיע ברשימת כתבי העת למודל התקצוב. הוא משמש במה למחקר רב-תחומי, מקורי ועדכני בקשת רחבה של סוגיות הקשורות לביטחון לאומי, סייבר ומודיעין כתחום ידע. בכתב העת, שנוסד בשנת 1998 ורואה אור מדי רבעון, מתפרסמים מאמרים בנושאים הקשורים לישראל, המזרח התיכון, המערכת הבינלאומית ובמגמות גלובליות, שיש בהם כדי להעשיר ולאתגר את תשתית הידע בתחום הביטחון הלאומי. מטרת עדכן אסטרטגי היא תרומה לקיום דיון פורה ומעמיק בשאלות יסוד בחקר הביטחון הלאומי, תוך גישה המבכרת שילוב של הממד התיאורטי עם כתיבה מוכוונת מדיניות.

העת הנוכחית מזמנת שינויים תכופים במוסכמות יסוד הקשורות לביטחון לאומי ולאופן שבו הוא נתפש. חקר התחום מתפתח ומנסה להסתגל לפרדיגמות חדשות ולתמורות ברבדים הכרוכים זה בזה – טכנולוגיים (ובכללם מורכבויות עולם הסייבר), תרבותיים, צבאיים, מודיעיניים, חברתיים כלכליים ועוד. אתגר הבנת המציאות מתחדד עם הופעתן של אמיתות המתחרות זו בזו, ודווקא בשל כך חיוני קיומו של מחקר מבוסס עובדות ונתונים, שמתווך לכדי אמירות מעודכנות ומחדשות.

המערכת מעודדת חוקרות וחוקרים להציע מאמרים שטרם ראו אור באכסנייה אחרת, ושיש בהם כדי להציע תזה מקורית ומחדשת על ביטחון לאומי בראי דיסציפלינרי רחב: יחסים בינלאומיים, מדע המדינה, היסטוריה, כלכלה, משפט, תקשורת, גיאוגרפיה ולימודי סביבה, לימודי ישראל, מזרח תיכון ואסלאם, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, לימודי ביטחון ואסטרטגיה, טכנולוגיה, סייבר, יישוב סכסוכים ותחומים נוספים.

ברוח התקופה, עדכן אסטרטגי מעביר את כובד משקלו לנוכחות וזמינות ברשת. הגם שהגיליונות ימשיכו להתקבץ בחתך רבעוני, המאמרים שיאושרו לפרסום, לאחר תהליך שיפוט ועריכה, יפורסמו בגרסה מקוונת באתר כתב העת במתכונת *published first on-line*, ובשלב מאוחר יותר כחלק מהגיליון הרבעוני הרלוונטי.

